

ingediend op **692** (2025-2026) – Nr. 1
6 februari 2026 (2025-2026)

Conceptnota voor nieuwe regelgeving

van Bart Dochy, Stijn De Roo, Mien Van Olmen, Kris Poelaert,
Peter Van Rompuy, Robrecht Bothuyne en Gilles Bultinck

over de jonge boeren

1. Inleiding

Zonder jonge boeren gaat het niet. Een eenvoudige stelling waar veel achter schuilt. Dat de land- en tuinbouwsector in het DNA van Vlaanderen zit, zal niemand kunnen ontkennen. Terwijl vroeger de boeren talrijk waren en de voedselvoorziening schaars, is dat nu omgekeerd. Het aantal jonge boeren in Vlaanderen toont aan dat het boerenberoep sterk onder druk staat.

Jonge boeren hebben nood aan perspectief, waardering, een eerlijk en duurzaam inkomen, vertrouwen en bedrijfszekerheid. Aan geen enkel element in die opsomming kan vandaag voldaan worden. Om alle verwachtingen van de land- en tuinbouwsector te kunnen inlossen, is er een breed gedragen toekomstvisie nodig waarin alle uitdagingen gestroomlijnd worden en er parallel rekening gehouden kan worden met het perspectief van jonge boeren.

De aanhoudende trend van het dalende aantal jonge boeren zou alarmbellen moeten laten afgaan. Omdat het dalende aantal landbouwers zich nog niet een-op-een heeft vertaald in dalende productie- of omzetcijfers, wordt die daling niet beschouwd als een algemeen probleem. Toch betekent het dalende aantal jonge boeren een uitholling van binnenuit van de land- en tuinbouwsector, en breder van de agrovoedingseconomie.

Om die uitholling van binnenuit tegen te gaan, is het van groot belang dat de regering maatregelen neemt die ervoor zorgen dat de sector morgen sterker staat dan vandaag en de strategische land- en tuinbouwsector als dusdanig wordt gevrijwaard. Dat is het doel dat de indieners met deze conceptnota nastreven.

2. De lange termijn

De instroom en het behoud van jonge boeren, tevens een belangrijke parameter van het gevoerde beleid, moeten gecombineerd worden met de vele uitdagingen waar de land- en tuinbouwsector voor staat. Om de duurzaamheidstransitie tot een goed einde te brengen, moet er uitzicht geboden worden op een gezonde financiële situatie en een aantrekkelijke sector. De sector heeft nood aan betekenisvolle afspraken en breed gedragen oplossingen, gebaseerd op de volgende drie hoofdpunten: het bieden van perspectief, het verankeren van zekerheid en het toepassen van langetermijnbeleid met een breed toepassingsgebied.

2.1. Perspectief

Toekomstperspectief is het beschikken over gunstige mogelijkheden om een rendabel land- en tuinbouwbedrijf uit te baten op middellange termijn. Jonge boeren zullen pas in de sector stappen als ze zicht hebben op een structureel gemiddeld inkomen dat het ondernemersrisico compenseert, waarbij hun rechtszekerheid wordt geboden op het vlak van regelgeving, vergunningen en ruimtelijke planning, waarbij ze voldoende toegang krijgen tot de nodige productiemiddelen zoals grond, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, en waarbij rekening gehouden wordt met de specificiteit van de land- en tuinbouwsector.

Naast het opzetten van een constructieve samenwerking heeft Vlaanderen een toekomstbestendige landbouwvisie nodig waaraan heldere doelen gekoppeld worden met ruimte voor ondernemerschap. Om die landbouwvisie te laten fungeren als leidraad waarop toekomstig landbouw-, milieu-, natuur- of ruimtelijk beleid geënt kan worden, is juridische verankering een vereiste.

Hoewel ondertussen duidelijk is dat de land- en tuinbouwsector in een omwenteling zit, is het belangrijk om erop toe te zien dat de lasten niet alleen op de schouders van land- en tuinbouwers komen te liggen. Om economische, ecologische en sociale doelstellingen te verzoenen is een ketenbrede aanpak en rolverdeling nodig.

2.2. Toepassingsgebied

Om het perspectief dat hierboven is geschetst, in de realiteit te kunnen toepassen, is een beleid nodig dat rekening houdt met een aangepaste termijn en een aangepast toepassingsgebied.

De noden van vandaag zullen altijd de verwachting scheppen dat problemen binnen één legislatuurtermijn kunnen worden aangepakt. Dat mag beleidsmakers er echter niet van weerhouden om ook na te denken over tijdshorizonten die verder weg zijn dan vijf jaar. Door alle alarmbellen die in de land- en tuinbouwsector afgaan, is er geen ruimte om een langetermijnbeleid te voeren. Langetermijnbeleid maakt het mogelijk om ambitie te koppelen met realiseerbaarheid.

Een aangepast en breder toepassingsgebied houdt niet alleen rekening met ecologische duurzaamheidsdoelstellingen, maar zal – om de leefbaarheid en lokale verankering van land- en tuinbouwbedrijven te bewaken – aan economische en sociale duurzaamheid een gelijkwaardige prioritering moeten toewijzen.

2.3. Zekerheid

Zelfs met een duidelijk vastgelegd toekomstperspectief waarbij rekening gehouden wordt met het brede pakket aan uitdagingen en met een verschil in aanpak tussen de korte en lange termijn, is er – bewust of onbewust – een mogelijkheid dat nieuwe wetgevingsinitiatieven jonge boeren onder druk zetten. Het zal immers nog altijd nodig zijn om bepaalde beleidskeuzes af te stemmen op potentiële gevolgen en gewenste of ongewenste neveneffecten. Dat wil niet zeggen dat de beleidskeuzes zelf ter discussie worden gesteld, maar wel de manier waarop ze worden behaald. De aanhoudende trend van het aantal landbouwers, het aantal jonge landbouwers en het aandeel landbouwbedrijven met een mogelijke opvolger blijft zorgen baren.

Daarom is er, naast het identificeren van de belemmeringen en barrières die de sector ervaart, nood aan een instrument dat het beleid in staat stelt keuzes te maken die de druk van die belemmeringen en barrières niet verder opdrijft. Een goed uitgevoerde impactanalyse of een bredere beleidstoets kan de Vlaamse regelgever in staat stellen om af te wegen hoe een beleidsvoorstel zich verhoudt tot het toekomstperspectief, het langetermijnbeleid en het brede toepassingsgebied.

Door parameters in kaart te brengen, zoals het aandeel jonge landbouwers, het ondernemersvertrouwen bij landbouwers, het inkomen van landbouwers en het welzijn van landbouwers, kan de impact gemeten worden. En door het resultaat van die 'jongeboerentoeets' bepalend te laten zijn, kan de zekerheid geboden worden dat de toekomst van jonge boeren niet verder gehypothekeerd wordt.

3. Het belang van jonge boeren

De meerwaarde van de land- en tuinbouwsector is breder dan louter economisch. Als landschapsbeheerder, voedselproducent, werkgever en drijvende kracht achter het sociale leven op het platteland heeft de land- en tuinbouwsector een maatschappelijke meerwaarde met verschillende facetten.

3.1. Landbouw als economisch ecosysteem

De agrovoedingseconomie en de voedingsketen tot en met de consument kunnen omschreven worden als een economisch ecosysteem, een geheel van actoren en bedrijven die samen de sector vormgeven. Anders dan sommige andere sectoren is de land- en tuinbouwsector de motor van de agrovoedingsketen en zou het wegvallen van de land- en tuinbouwsector schokgolven door de hele keten sturen. De land- en tuinbouwsector ontvangt input via de agrarische toelevering van bijvoorbeeld zaden, plantgoed, gewasbescherming, meststoffen, stallenbouw en voeders en levert

output aan de voedingsindustrie, die op haar beurt via de groothandel en retailers de consument bereikt. Alleen al van de agrarische toelevering tot en met de voedingsindustrie worden er tienduizenden bedrijven geteld. Het economische weefsel dat uit de landbouwsector voortvloeit, is dus bijzonder breed en impactvol. Economisch staat de agrovoedingssector voor een omzet van tientallen miljarden euro.

De agrovoedingsketen kan een economische actor van een dergelijk groot belang blijven door de productie in Vlaanderen. Om die productie ook in de toekomst te garanderen, is het belangrijk dat er voldoende jonge land- en tuinbouwers zijn die op een duurzame en innovatieve manier produceren. In die zin zijn die jonge landbouwers de sleutel tot een langetermijnstrategie voor het economisch ecosysteem dat de agrovoedingsketen is.

3.2. Boeren als lokale voedselproducent

In de eerste (en belangrijkste) plaats is voldoende toegang tot gezond voedsel een basisbehoefte van de mens. In tweede instantie, en vooral als de toegang tot voedsel doorgaans geen probleem vormt, speelt voedsel ook een verbindende en culture rol.¹

Het zijn boeren die aan de basis liggen van het voedselsysteem en op die manier de grondslag zijn van lokaal geproduceerd voedsel. Een sterke en lokaal verankerde land- en tuinbouwsector biedt de zekerheid, garantie en mogelijkheid dat de voedselvoorziening behouden kan blijven, ongeacht verstorende effecten.

De geografische voordelen van Vlaanderen als voedselproducerende regio mogen niet onderschat worden. Door de centrale ligging van Vlaanderen in Midden- en West-Europa, de goede agro-klimatologische omstandigheden en de beschikking over hoogwaardige productiefactoren (bodems, geschoolde arbeidskrachten, grondstoffen, ontwikkelde logistiek en infrastructuur, geavanceerde onderzoeken en praktijkinstellingen, en ondersteuning voor innovatie) biedt de land- en tuinbouwproductie een gediversifieerd aanbod aan hoogwaardige voedingsmiddelen, met een hoge kwaliteit op het vlak van voedselveiligheid, voedingswaarde en smaak. Tegelijk is een groot deel van de consumenten zeer nabij, met name in de Nederlandse Randstad, het Duitse Ruhrgebied, de Parijse metropool, en natuurlijk ook het dichtbevolkte Vlaanderen.

Naast die strategische meerwaarde biedt het hebben van lokale voedselvoorziening ook kansen om te verzekeren dat het voedsel voldoet aan alle veiligheidsvoorschriften, nutritioneel kwaliteitsvol is en geproduceerd kan worden aan de vereiste milieu- en dierenwelzijnsstandaarden. Vlaanderen werkt daarbij vaak nog eens met bovenwettelijke lastenboeken en kwaliteitslabels, waaraan bovendien milieueisen gekoppeld kunnen worden. Toch is die strategische, lokale voedselproductie die er vandaag in Vlaanderen is, er alleen bij de gratie van jonge boeren die in Vlaanderen willen boeren. Die jonge boeren zorgen immers voor de basis van die strategische voedselproductie. Om die strategische voedselproductie in Vlaanderen lokaal aanwezig te houden, zijn er dus voldoende jonge land- en tuinbouwers nodig.

3.3. Boeren als motor van lokale tewerkstelling

Het bevorderen van de werkgelegenheid in plattelandsgebieden is een van de tien basisdoelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid.² De land- en tuinbouwsector, als kenmerkende sector in plattelandsgebied, heeft een substantiële impact op de plattelandseconomie. Niet alleen via rechtstreekse werkgelegenheid,

¹ <https://www.gezondleven.be/themas/voeding/wat-bepaalt-ons-eetgedrag-volgens-het-gedragswiel/de-context-aspecten-van-de-voedselomgeving-die-ons-eetgedrag-bepalen/sociaal-culturele-aspecten-van-de-voedselomgeving>

² https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27/key-policy-objectives-cap-2023-27_nl

maar ook via het creëren van streekidentiteit, lokaal toerisme of andere recreatiemogelijkheden draagt de land- en tuinbouwsector bij tot de plattelandseconomie en -tewerkstelling.

Breder dan op het platteland zijn in de agrovoedingseconomie 112.000 jobs direct afhankelijk van de land- en tuinbouwsector.³ De voedingsindustrie, waarvan de land- en tuinbouwsector aan de basis ligt, is daarmee een van de grootste industriële werkgevers in Vlaanderen. Dat 60 procent van alle landbouwgrondstoffen die in Vlaanderen verwerkt worden, van Vlaamse oorsprong zijn, toont aan dat de land- en tuinbouwsector effectief aan de basis daarvan ligt.⁴

Ook dat alles kan alleen blijven bestaan als de basis van die voedselproductie – de jonge boeren – in Vlaanderen aanwezig blijft.

3.4. Jonge boeren als landschapsbeheerder en landschapsbouwer

Al eeuwenlang geven land- en tuinbouwers vorm aan het landschap en de open ruimte in Vlaanderen. Met zo'n 51 procent van de open ruimte in gebruik zijn land- en tuinbouwers uiterst belangrijke landschapsbeheerders en landschapsbouwers.⁵ Dat wordt ook duidelijk in typische landbouwlandschappen zoals de polders, de Vlaamse Ardennen of het Pajottenland.

Door in te zetten op vergroening, beleving en bodem- en waterbeheer kunnen land- en tuinbouwers het potentieel van agrarisch gebied versterken en naast de economische ook een ecologische en maatschappelijke meerwaarde creëren. Land- en tuinbouwers zijn de ideale partners voor landschapsbeheer en -bouw. Zonevreemd gebruik in agrarisch gebied, daarentegen, zoals vertuining, verpaarding of de nieuwe invulling van leegstaande landbouwsites, zorgen voor een andere invulling van het bekende landbouwlandschap. Daarnaast zorgt dure landbouwgrond voor beperkte manoeuvreerruimte om extra in te zetten op landschapsbeheer of -bouw. Behalve de ruimteproblematiek die land- en tuinbouwers ervaren, kan landschapsbeheer en -bouw tijdsintensief zijn en biedt het, vanuit de reguliere marktwerking, geen financiële surplus.

Uit een enquête blijkt dat meer dan de helft van de Vlaamse landbouwers die agro-, milieu- en klimaatmaatregelen uitvoeren, dat vooral doet vanwege het positieve effect op natuur, milieu en landschap. Voor de meeste boeren is de gunstige milieu-impact ook zichtbaar. Heel wat landbouwers zijn bereid om verder te gaan dan de huidige basisvoorwaarden als ze daarvoor een correcte vergoeding krijgen.⁶

Daarom is het niet alleen cruciaal dat er voldoende middelen en instrumenten bestaan om de Vlaamse landschappen te kunnen onderhouden, maar moet er aan land- en tuinbouwers genoeg ruimte (in de brede zin van het woord) gegeven worden als landschapsbeheerder en -bouwer. Uiteraard zijn er voldoende actieve land- en tuinbouwers nodig om het beheer uit te voeren.

Het is dan ook belangrijk om ook morgen voldoende jonge boeren aan te trekken: zij zullen het Vlaamse landbouwlandschap morgen beheren en ervoor zorgen dat het in stand wordt gehouden. Het omgekeerde klopt ook: zonder boeren zal het moeilijk tot zelfs onmogelijk zijn om het landschap in stand te houden. Bovendien zullen de kosten van dat onderhoud stukken hoger liggen dan vandaag.

³ <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1733654/verslag/1735584#:~:text=Ik%20brenge%20graag%20het%20belang%20van%20onze,meer%20dan%20112.000%20arbeidsplaatsen%20realiseren%20in%20Vlaanderen>

⁴ https://www.boerenbond.be/sites/default/files/media/pdf_files/2023-02/Brochure_Vlaamse_landbouw.pdf

⁵ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/ruimtegebruik/landgebruik>

⁶ Departement Landbouw en Visserij (2021), 'Landbouwrapport 2020 (LARA)', Brussel.

3.5. Jonge boeren als motor van innovatie

In Vlaanderen moeten economische sectoren het niet hebben van goedkope loonkosten, lage milieueisen of lage beleidsmatige drempels. Het is het innovatieve potentieel van de verschillende economische sectoren die de sectoren competitief en gewenst maakt in Vlaanderen. Dat geldt evengoed voor de land- en tuinbouwsector. De evolutie die de voorbije decennia in de sector heeft plaatsgevonden, is daar een helder voorbeeld van.

Verder heeft het innovatieve potentieel ervoor gezorgd dat de nettovoedselprijzen over het algemeen gedaald zijn, terwijl de wereldpopulatie is gegroeid.⁷

In Vlaanderen is dat innovatiepotentieel zeer sterk aanwezig: een aanzienlijk deel van de land- en tuinbouwers innoveert en zorgt ervoor dat de land- en tuinbouwsector zijn uitstoot kan terugdringen, economisch efficiënt kan zijn en kan antwoorden op maatschappelijke wensen.

Het zijn jonge boeren die de motor zijn van die innovatie. Ze zijn over het algemeen hoger opgeleid, staan meer open voor innovatie en horen daardoor vaker bij de early adopters. Omdat ze – als motor voor innovatie – die innovaties binnenbrengen in de sector, worden ze nadien vaak breder aanvaard door de hele sector.

4. Dalend aantal jonge boeren

Hoewel uit wat voorafgaat duidelijk blijkt dat het belang van jonge boeren niet te onderschatten is, neemt hun aantal in Vlaanderen sterk af. Die trend is al langer aan de gang, maar zonder kentering in die trend en zonder effectieve generatiewissel komt het aantal landbouwers op een kritisch punt:

- in 2023 was 10,92 procent van de Vlaamse landbouwbedrijfsleiders jonger dan 40 jaar; in 2010 was dat 13,78 procent;⁸
- in 2023 was 5,72 procent van de Vlaamse landbouwbedrijfsleiders jonger dan 35 jaar; in 2010 was dat 5,50 procent;⁹
- in 2023 beschikte 14 procent van de Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar over een vermoedelijke opvolger.¹⁰

5. Beleidscontext

Het aantal en het belang van jonge boeren spreekt niet alleen voor zich, maar komt ook in verschillende beleidsteksten aan bod.

5.1. Het Europees Parlement

Resolutie 2020/2260(INI) van het Europees Parlement van 20 oktober 2021 over een “van boer tot bord”-strategie voor een eerlijk, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem¹¹ benadrukt het volgende:

- de belangrijke rol die jonge landbouwers zullen spelen bij de overgang naar duurzame landbouw en bij de verwezenlijking van de doelstellingen van de strategie;
- het feit dat jonge landbouwers moeilijkheden ondervinden bij het kopen of pachten van grond en dat het voor jonge landbouwers gemakkelijker moet worden om tot de sector toe te treden.

⁷ <https://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/gallery/chart-detail/?chartId=76174#:~:text=Real%20agricultural%20prices%20have%20fallen,and%20resources%20to%20supply%20food.>

⁸ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/landbouw-en-visserij/leeftijd-bedrijfshoofd-van-landbouwbedrijven>

⁹ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/landbouw-en-visserij/leeftijd-bedrijfshoofd-van-landbouwbedrijven>

¹⁰ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/landbouw-en-visserij/opvolging-van-bedrijfshoofden-op-land-en-tuinbouwbedrijven>

¹¹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0425_NL.html

Resolutie 2022/2183(INI) van 14 juni 2023 over het veiligstellen van de voedselzekerheid en de veerkracht van de EU-landbouw op lange termijn¹², bevat een afzonderlijke rubriek over de generatievernieuwing in de landbouwsector. Het Europees Parlement:

“25. spreekt zijn grote bezorgdheid uit over de daling van het aantal landbouwbedrijven en hoofden van landbouwbedrijven in combinatie met de gestegen gemiddelde leeftijd van Europese landbouwers; benadrukt dat generatievernieuwing op lange termijn de belangrijkste prioriteit is voor het waarborgen van de Europese voedsel-zekerheid;

26. verzoekt de Commissie een ambitieuze, alomvattende EU-strategie inzake generatie-vernieuwing in de landbouwsector te ontwikkelen teneinde het aantal jonge landbouwers te verhogen en hun capaciteiten en vaardigheden te verbeteren, met name om de mogelijkheden van slimme landbouw en artificiële intelligentie ten volle te benutten; verzoekt de Commissie om in alle toekomstige landbouw-, klimaat- en milieuwetgeving een ‘sociaal-economische jongelandbouwerstoets’ op te nemen;

27. wijst erop dat een gebrek aan toegang tot grond, ontoereikende beloning die geen behoorlijk leven mogelijk maakt, betere werkgelegenheidskansen buiten het landbouwbedrijf en een toenemende regeldruk belangrijke factoren zijn die verklaren waarom steeds meer landbouwers zich genoodzaakt voelen de sector te verlaten en waarom minder mensen geneigd zijn om met landbouw te starten; benadrukt dat het belangrijk is te waarborgen dat landbouwers een voorspelbare bron van inkomsten hebben en van hun werkzaamheden kunnen rondkomen”.

Resolutie 2022/2182(INI) van het Europees Parlement van 19 oktober 2023 over de generatievernieuwing in EU-landbouwbedrijven van de toekomst¹³ bevat de onderstaande rubrieken, die worden uitgewerkt in 82 paragrafen:

- ‘De context’;
- ‘Uitdagingen en middelen voor generatievernieuwing’;
- ‘Manieren om generatievernieuwing in de landbouw te bevorderen’;
- ‘Jonge landbouwers voor de toekomst’.

5.2. De Europese Commissie

Generatievernieuwing is een van de tien kerndoelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid tussen 2023 en 2027.¹⁴ Ook in artikel 2, punt 1, lid 1, a), van het voorstel van de Europese Commissie voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van de voorwaarden voor de uitvoering van de steun van de Unie aan het gemeenschappelijk landbouwbeleid voor de periode 2028-2034¹⁵ is “verbetering van de aantrekkelijkheid van het beroep en bevordering van generatievernieuwing” een van de vijf pijlers voor de nationale aanbevelingen. Artikel 15 en 16 van het voorstel voorzien respectievelijk in een “strategie voor generatievernieuwing in de landbouw”, bedoeld “om de effectiviteit en de samenhang van op jonge landbouwers gerichte interventies uit hoofde van deze verordening te verbeteren, alsmede nationale initiatieven”, en in een “starterspakket voor jonge landbouwers”.

¹² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0238_NL.html

¹³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0376_NL.html

¹⁴ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance/key-policy-objectives-cap-2023-27_nl

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025PC0560>

De mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's van 19 februari 2025 over een visie voor landbouw en voedsel¹⁶ heeft als tweede opschrift: 'Samen de landbouw- en voedselsector van de EU aantrekkelijk maken voor de toekomstige generaties'. Om die ambitie waar te maken zullen ook jonge landbouwers bij de jaarlijkse jongerenbeleidsdialogen betrokken worden. Het belang van die invalshoek blijkt uit de toestand en de oorzaken:

- "Slechts ongeveer 12% van de landbouwers in de EU is jonger dan 40 jaar. Hoewel het inkomen per persoon in de landbouw de afgelopen decennia is gestegen, blijft het aanzienlijk lager dan het gemiddelde in de rest van de economie. Dat heeft rechtstreekse gevolgen voor de bestaansmiddelen van de landbouwers en het belemmert hun vermogen om te investeren, plannen en innoveren."
- "Hoewel veel jongeren belangstelling tonen voor een loopbaan in de landbouw en sommige in bloeiende familiebedrijven werken, zijn er veel uitdagingen en obstakels. Verschillende factoren kunnen de landbouw voor de toekomstige generaties steeds onaantrekkelijker maken. Voorbeelden zijn zeer onzekere inkomensperspectieven in combinatie met complexe regelgevingseisen die kunnen leiden tot verstikkende administratieve lasten, lage winstgevendheid, hetgeen investeringen belemmert, crisisgevoelige productie, demografische veranderingen, een genderkloof, geen toegang tot basisdiensten in sommige plattelandsgebieden, en de zwaarte van het beroep."

De mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's van 21 oktober 2025 over strategie voor generatievernieuwing in de landbouw¹⁷ bevat veertien vlaggenschipinitiatieven en 33 acties, gespreid over één generieke dimensie en vijf strategische prioriteiten, namelijk:

- 1° nationale en regionale partnerschapsplannen (NRP's)¹⁸, met niet alleen "verplichte strategieën voor generatievernieuwing in de landbouw in elke lidstaat", maar ook de volgende aanbevelingen:
 - a) "dat de lidstaten minstens 6% van hun gereserveerde bedragen voor de landbouw [in generatievernieuwing] investeren, en dat ze dat bedrag verder kunnen aanvullen met extra NRP-middelen";¹⁹
 - b) "het starterspakket voor jonge boeren om de toetreding van jonge boeren tot en hun vestiging in de sector te vergemakkelijken met een uitgebreid interventiepakket";
- 2° toegang tot krediet en financiering;
- 3° toegang tot kennis en vaardigheden;
- 4° toegang tot land;
- 5° veerkracht, fatsoenlijke levensomstandigheden en toegang tot nieuwe inkomensmogelijkheden;
- 6° opvolging en pensionering.

5.3. Het Vlaams Parlement

Op 1 oktober 2025 heeft het Vlaams Parlement een resolutie aangenomen over het versterken van het welbevinden van de Vlaamse landbouwers (*Parl. St.* VI.Parl. 2024-25, nr. 363/6), met inzonderheid het verzoek aan de Vlaamse Regering om "in het beleid extra aandacht te hebben voor het welzijn van kwetsbare groepen, zoals jonge landbouwers".

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0075>

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0872>

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0570>

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025PC0565&qid=1753801752960>

5.4. De Vlaamse Regering

Het Vlaamse regeerakkoord 2024-2029²⁰ (*Parl.St. VI.Parl. 2024-25, nr. 31/1*) bevat een afzonderlijk onderdeel met een uitdrukkelijk engagement:

- "Vlaanderen verbetert de toegang tot grond voor jonge land- en tuinbouwers [...] Vlaanderen maakt lokale besturen bewust van de mogelijkheden van land- en tuinbouwgronden in publieke handen voor jonge land- en tuinbouwers en landbouwers die agro-ecologische landbouwtechnieken toepassen, waaronder duurzame teeltpraktijken."
- "Er zal bijzondere aandacht gaan naar de begeleiding van zij-instromers in het land- en tuinbouwberoep. Verder moeten gronden die vrijkomen in agrarisch gebied en in een grondenbank zitten altijd prioritair worden aangeboden aan jonge land- en tuinbouwers die bijdragen aan de duurzame transitie van de landbouwsector. We monitoren de prijs van landbouwgrond. We onderzoeken hoe we de toegang van jonge landbouwers tot gronden kunnen verbeteren en speculatie met landbouwgronden kunnen verhinderen. We kijken daarvoor ook naar buitenlandse voorbeelden."
- "Er wordt geïnvesteerd in ondernemerschap, verjonging en innovatie. Vlaanderen heeft specifiek aandacht voor de toegang van jonge land- en tuinbouwers tot landbouwgrond."
- "Vlaanderen gelooft in de toekomst van zijn land- en tuinbouwsector. Daarom zorgen we voor een sterk forum waarbinnen jonge kandidaat-land- en tuinbouwers in contact komen met land- en tuinbouwers die hun activiteiten willen stopzetten."
- "Vlaanderen streeft ernaar om haar reputatie als voedselregio in de toekomst te bevestigen en wil jonge land- en tuinbouwers alle kansen geven."

De beleidsnota Landbouw en Tuinbouw 2024-2029²¹ (*Parl.St. VI.Parl. 2024-25, nr. 139-1*) bevat verscheidene alinea's alsook een afzonderlijke operationele doelstelling:

- "Ik ga in overleg met andere overheden en de bankensector om de toegang tot financiële instrumenten te optimaliseren, in het bijzonder voor jonge starters."
- "We moeten extra waken over de aantrekkingskracht van het beroep van land- en tuinbouwer, met een bijzonder oog voor de familiale opvolging en jonge zijinstromers. We zullen de administratieve rompslomp moeten terugdringen, zonder onze ambities uit het oog te verliezen, en de overheid meer laten vertrekken vanuit vertrouwen."
- "OD 1.4 - Generatiewissel en (jonge) starters faciliteren"

De generatiewissel en het vinden van voldoende (jonge) starters is een van de grootste uitdagingen die de toekomst van deze strategische sector hypothekeert. Gezien de leeftijd van veel land- en tuinbouwers en het aantal opvolgers dat klaar staat, zal de komende jaren een ware generatiewissel moeten plaatsvinden. Daartoe zullen we voldoende jonge boeren, inclusief zij instromers nodig hebben die de toekomst van de land- en tuinbouwsector zullen dragen. Deze beleidsperiode zal cruciaal zijn voor heel wat jonge land- en tuinbouwers.

Heel wat jonge land- en tuinbouwers en starters ervaren de beleidscontext als een grote drempel om in de sector te stappen. Het gebrek aan perspectief en zekerheid doet velen twifelen. De komende jaren wil ik dan ook consequent zoeken naar manieren om dat perspectief te vergroten, de administratieve lasten te verlagen, de langdurige zekerheid te bieden en het beroep van landbouwer aantrekkelijk te maken. Daartoe zullen we deze regeerperiode belemmeringen die jongeren en potentiële nieuwkomers ervaren om in het beroep van landbouwer te stappen inventariseren en vervolgens via een actieprogramma trachten te mitigeren op domeinen waar we als overheid een impact op hebben.

²⁰ <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>

²¹ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2024-2029-land-en-tuinbouw>

Om te kunnen blijven rekenen op (jonge) starters in de land- en tuinbouwsector zal ik ook de nodige middelen blijven voorzien. Vandaag wordt in het kader van het GLB reeds geïnvesteerd in de instap alsook de eerste jaren op het landbouwbedrijf. Ik zet die steun verder en ga ook in het nieuwe GLB op zoek naar manieren om jongeren maximaal te ondersteunen. In dat kader evalueren we ook het bestaande GLB-instrumentarium voor jonge starters. (...)

Jonge land- en tuinbouwers hebben nood aan specifiek beleid voor hun doelgroep, maar eveneens omstandigheden waarin zij kunnen ondernemen. Daartoe zullen we hen betrekken en speciale aandacht voorzien voor deze doelgroep in de onderdelen die voor alle land- en tuinbouwers belangrijk zijn zoals toegang tot grond, een duidelijke toekomstvisie en een beperking van de administratieve lasten.”:

- “Ik onderzoek welke regulerende en stimulerende mogelijkheden er zijn om grondtoegang voor jonge landbouwers te verbeteren.”
- “Stoppende landbouwers-eigenaars zonder eigen opvolger prefereren vaak dat de tijd en energie die men een loopbaan-of generatieslang stopte in het vruchtbaar maken en houden van percelen, niet verloren gaat. In praktijk blijkt het evenwel vaak niet evident dat dergelijke stoppers in contact komen met zoekende jonge starters. Ik neem daarom initiatief om een sterk forum uit te bouwen waarbij beide partijen elkaar kunnen vinden.”
- “Een deel van de landbouwgronden in Vlaanderen is eigendom van lokale besturen. Ik neem een initiatief om deze besturen bewust te maken van het belang en de mogelijkheden om hun gronden in gebruik te geven van lokale jonge land- en tuinbouwers.”

De beleids- en begrotingstoelichting Landbouw. Begroting 2026²² (*Parl.St VI.Parl. 2025-26, nr. 13-AC/1*) herneemt de voornemens en voegt er nog een paar aan toe:

- “In 2026 zet ik het onderzoek verder naar regulerende en stimulerende mogelijkheden die grondtoegang voor jonge landbouwers verbeteren en grondspeculatie verminderen. Ik kijk daarvoor ook naar buitenlandse voorbeelden.”
- “Ik blijf ook in 2026 het initiatief ondersteunen dat een forum uitbouwt waarbij beide partijen [met name stoppende landbouwers en jonge starters] elkaar kunnen vinden. Op deze manier stimuleren we ook agrarische reconversie.”

5.5. De Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV)

De SALV vermeldt in verschillende adviezen de nood aan jonge land- en tuinbouwers als centraal punt. Hieronder staan enkele citaten:

- “Zet in op het aantrekken van jonge en nieuwe landbouwers [...] in functie van de garantie op een kritische massa aan voedselproducenten in de nabije toekomst. Het aantrekken van (jonge) overnemers en starters voor ondernemingen in de primaire sectoren is de belangrijkste voorwaarde om in de toekomst een kritische massa aan voedselproducenten te kunnen garanderen.” (advies ‘Open Strategische Autonomie’ van 28 juni 2024).²³
- “Onderzoek hoe een Vlaamse grondenbank specifiek kan bijdragen (...) tot een betere toegang tot grond voor jonge landbouwers.” (advies ‘Publieke landbouwgronden’ van 28 juni 2024).²⁴

²² <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1959467>

²³ https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20240628_ADV_OpenStrategischeAutonomie.pdf

²⁴ https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20240628_ADV_PubliekeGronden.pdf

- “Blijf inzetten op innovatie, onderwijs en vorming om de ontwikkeling van weerbaarheid en veerkracht op persoonlijk niveau en op bedrijfsniveau te ondersteunen. Heb daarin bijzondere aandacht voor jonge boeren. (...) Stel de ondersteuning voor loopbaanbegeleiding ook open voor jonge boeren.” (advies ‘Naar een structurelere beleidswerking rond welbevinden in de primaire sectoren’ van 28 juni 2024).²⁵
- “Meer kwalitatieve instroom van jonge boeren geruggesteund door perspectief, zekerheid en ondersteuning.” (advies ‘Europees voorzitterschap 2024’ van 21 april 2022).²⁶

6. Belemmeringen voor jonge boeren

Hoewel jonge boeren van groot belang zijn, hun aantal daalt tot kritieke niveaus en er beleidsmatig heel wat engagementen zijn uitgesproken om die trend tegen te gaan, zijn er nog altijd te veel belemmeringen voor jonge boeren.

Lokale, regionale, Europese en internationale ontwikkelingen en trends liggen mee aan de basis van veranderingen en uitdagingen waar de land- en tuinbouwsector mee te maken krijgt. Die veranderingen en uitdagingen kunnen voor jonge boeren een extra belemmering vormen om te kiezen voor een carrière als land- en tuinbouwer.

6.1. Financiële belemmeringen

Naast ecologische en sociale componenten is ook economische duurzaamheid een belangrijk onderdeel van een leefbaar landbouwbedrijf. Een eerlijk en leefbaar inkomen uit een land- en tuinbouwbedrijf wordt bemoeilijkt doordat bijkomende en eenzijdige duurzaamheidsvereisten worden opgelegd. De oorzaak van een ontoereikend inkomen, alsook een te beperkte return on investment is niet alleen te zoeken bij natuurlijke omstandigheden zoals het weer of ziektes en plagen, maar ook bij marktmechanismen en onevenwichtige machtsverhoudingen in de voedselketen. Dat heeft ertoe geleid dat in 2021 het gemiddelde arbeidsinkomen per familiale arbeidskracht in de land- en tuinbouw 8 procent lager lag dan het inkomen van een voltijdse loontrekkende in Vlaanderen.²⁷

De zwakke positie als prijsnemer zorgt ervoor dat een land- of tuinbouwer de prijzen moet aanvaarden die geboden worden. Die geboden prijs is door de jaren heen zeer volatiel gebleken, maar is amper toegenomen. Daarnaast hebben wel inflatieschokken plaatsgevonden in de grondstofprijzen. De prijs van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen is aanzienlijk gestegen en de prijs van landbouwgrond is in de laatste tien jaar met twee derde gestegen.²⁸ Terwijl de prijs van meststoffen of gewasbeschermingsmiddelen universeler is, is de grondprijs dat zelfs binnen de Europese Unie niet. Daarbovenop krijgen Vlaamse land- en tuinbouwers te maken met strengere productievoorwaarden die hogere productiekosten, een lagere productie of een combinatie van beide met zich meebrengen. Land- en tuinbouwprijzen die gelijk zijn, zetten, gecombineerd met stijgende kosten, het inkomen van land- en tuinbouwers onder druk. Als prijsnemer hebben ze vaak geen andere keuze dan de geboden prijs te aanvaarden.

De financiële positie van land- en tuinbouwers wordt aangehaald als een van de voornaamste stressfactoren in de sector. De lage en volatiele prijs wordt als oorzaak genoemd, net als het evenwicht tussen inkomsten en investeringen.²⁹

²⁵ https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20240628_ADV_Welbevinden.pdf

²⁶ https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf

²⁷ <https://vilt.be/nl/nieuws/landbouwrapport-2024-minder-bedrijven-vergrijzing-en-onder-gemiddeld-inkomen>

²⁸ <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/landbouw/totale-landbouw/grondprijzen>

²⁹ https://ilvo.vlaanderen.be/uploads/documents/Nota_welbevinden_2020.pdf

6.2. Rechtszekerheid en perspectief

Zowel in het Vlaamse regeerakkoord 2024-2029 als in de beleidsnota Landbouw en Tuinbouw 2024-2029 wordt erkend dat de landbouwsector voor enorme uitdagingen staat. Bij het aanpakken van die uitdagingen – zo wordt gesteld – moet de specifieke Vlaamse landbouwcontext een van de basisprincipes zijn. Binnen die Vlaamse realiteit speelt onder andere lage rendabiliteit, prijsvolatiliteit, een zwakke positie in de keten en toegang tot grond.

Het herhaaldelijk luiden van de alarmbel door Boeren op een Kruispunt is een tekenend bewijs dat er onvoldoende rekening gehouden werd met de specifieke Vlaamse landbouwcontext. Het aantal landbouwers dat bij die onafhankelijke hulporganisatie kwam aankloppen, is de afgelopen jaren spectaculair gestegen, van gemiddeld 166 aanmeldingen per jaar tussen 2017 en 2020, naar gemiddeld 257 aanmeldingen per jaar tussen 2021 en 2024, wat een toename met 55 procent is.³⁰ De oproep voor een duidelijke, gedragen toekomstvisie, met de nodige overgangstijd en voldoende financiële ondersteuning is het logische gevolg. Het gaat stuk voor stuk om elementen die nodig zijn om de instroom van jonge boeren te bevorderen.

Naast het 'hoe' is er ook het 'wat'. Het lopende beleidstraject voor de verduurzaming van de land- en tuinbouwsector houdt voornamelijk rekening met maatregelen die ingrijpen op het productieproces. Maatregelen die de marktwerking of de positie van de landbouwer in de keten zouden verbeteren, blijven achterwege. Er worden enkele stappen ondernomen, met name op Europees niveau, maar structurele maatregelen blijven uit op zowel Europees als federaal niveau. Die aanhoudende situatie leidt ertoe dat het inkomen van de Vlaamse land- en tuinbouwers ontoereikend is, waardoor jongeren te weinig instappen in de sector.

Die situatie heeft invloed op het ondernemersvertrouwen van de land- en tuinbouwsector. Hoewel beleidsmatige belemmeringen niet de enige parameter zijn die het ondernemersvertrouwen bepalen, is de invloed ervan niet te onderschatten. Belemmeringen van overheidswege stonden in het voorjaar van 2025 met 50 procent op het een-na-hoogste punt sinds het begin van de enquêtes in 2007.³¹

De bovenstaande manier van beleid maken, alsook het beleid dat gemaakt wordt, leidt tot aanhoudende rechtsonzekerheid voor land- en tuinbouwers.³² Boeren op een Kruispunt wijst dat aan als een van de grote redenen waarom het mentaal welbevinden van land- en tuinbouwers ondermaats is.³³ Die rechtszekerheid, die ervoor moet zorgen dat boeren kunnen vertrouwen op de lange termijn, is voor jonge boeren uitermate belangrijk: zij moeten immers nog het langst hun bedrijf kunnen uitbouwen en er een inkomen uit halen. Daarom is zowel de zekerheid te weten wat kan en wat niet, alsook duidelijkheid over de mogelijkheden die er zijn en het beleid dat die mogelijkheden actief uitbouwt, uitermate belangrijk.

Een aantal zaken dreigen een rechtszekere vergunningverlening en bedrijfsvoering in gevaar te brengen:

- Bij de vergunning voor het uitbaten van een landbouwbedrijf worden dikwijls voorwaarden opgelegd voor onder andere geur- en ammoniakreducties, terwijl er amper technieken beschikbaar zijn die ook nog rechtszeker zijn en terwijl een afbouw van het aantal dieren de levensvatbaarheid van het bedrijf in het gedrang brengt. De landbouwer weet dan ook niet of zijn bedrijf nog vergund zal raken. Dat zorgt ervoor dat jonge boeren het niet wagen om een bedrijf op te zetten of over te nemen.

³⁰ <https://vilt.be/nl/nieuws/boeren-op-een-kruispunt-aantal-landbouwers-met-problemen-al-vier-jaar-op-hoog-niveau>

³¹ <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/landbouw/totale-landbouw/landbouwconjunctuurindex>

³² https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220629_ADV_PAS.pdf

³³ <https://www.boerenopeenkruispunt.be/persbericht-alle-lichten-op-rood-in-de-landbouw>

- Na een zonevreemde functiewijziging is het gemakkelijk voor andere inwoners dan landbouwers om in een openbaar onderzoek bezwaar in te dienen of tegen een verleende vergunning beroep aan te tekenen en op die manier de vestiging van een landbouwbedrijf, de verlenging van een vergunning voor de uitbating ervan, of een aanpassing of uitbreiding van een landbouwbedrijf tegen te houden.
- Andere inschattingen over het al dan niet belemmeren van het uitzicht door stallen, loodsen, serres en dergelijke scheppen rechtsonzekerheid over het al dan niet hervergunbaar zijn van bestaande landbouwbedrijven.
- De regelgeving wordt voortdurend aangevallen, zodat zelfs na beleidsbeslissingen landbouwers niet weten waar ze aan toe zijn of wat ze moeten doen.
- Nieuwe regelgeving is op voorhand amper in te schatten, maar brengt vaak gevolgen voor de vergunningverlening met zich mee, alsook bijkomende lasten en oplopende kosten.

Bovendien vormen nieuwe wetenschappelijke inzichten vaak een aanleiding om de spelregels te veranderen, met nogmaals rechtsonzekerheid tot gevolg.

6.3. Ruimtelijke belemmeringen

Als belangrijkste productiefactor voor land- en tuinbouwers is toegang tot landbouwgrond essentieel voor een duurzaam voortbestaan van Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven. De toegang tot die landbouwgrond staat echter onder druk. Uit cijfers van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) blijkt onder meer dat 28 procent van het voorbestemde agrarische gebied geen beroepsmatige landbouwregistratie heeft.³⁴

De druk op agrarisch gebied, waardoor de toegang voor jonge land- en tuinbouwers beperkt wordt, is te herleiden tot vijf oorzaken, zoals ook ILVO heeft vastgesteld, namelijk fysieke, functionele, juridische, financiële en maatschappelijke belemmeringen.³⁵

6.3.1. Fysieke beperking

Ruimtebeslag is het aandeel ruimte dat ingenomen wordt voor huisvesting, voor activiteiten met industriële of commerciële doeleinden, voor transportinfrastructuur of voor recreatieve doeleinden. Het ruimtebeslag in Vlaanderen is in de periode tussen 2013 en 2022 toegenomen van 426.453 hectare (31,3 procent) tot 441.512 hectare (32,4 procent) van het Vlaamse grondgebied, wat neerkomt op een stijging met 3,5 procent op negen jaar tijd. Een stijging van het ruimtebeslag betekent een afname van de open ruimte, waartoe ook agrarisch gebied gerekend wordt. Dergelijke fysieke beperkingen zorgen ervoor dat agrarisch gebied ingenomen wordt door activiteiten die het uitoefenen van een landbouwactiviteit onmogelijk maken, waardoor er open ruimte verdwijnt. Dagelijks wordt er 4 hectare open ruimte in gebruik genomen.³⁶

6.3.2. Functionele beperking

Wie het bezit of het gebruik van agrarisch gebied kan verwerven, is niet verplicht om een agrarische activiteit op die gronden uit te oefenen. Omdat die gronden voorbestemd waren als agrarisch gebied, is een oneigenlijk gebruik ervan dus toegestaan. De meest voorkomende oneigenlijke gebruikswijzigingen zijn natuurontwikkeling, vertuining, aansluitend bij zonevreemde functies. Volgens de vaststelling van ILVO verkleint de landbouwruimte met 3 hectare per dag doordat ze wordt ingenomen voor tuinen en hobbydieren, waaronder paarden.³⁷

³⁴ Verhoeve, A. (2023). '(Her)gebruik van hoeses: Landbouwhoeves en -gronden zijn erg gegeerd voor niet-landbouwgebruik'.

³⁵ Verhoeve, A. (2023). '(Her)gebruik van hoeses: Landbouwhoeves en -gronden zijn erg gegeerd voor niet-landbouwgebruik'.

³⁶ <https://indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/ruimtebeslag>

³⁷ Verhoeve, A. (2023). '(Her)gebruik van hoeses: Landbouwhoeves en -gronden zijn erg gegeerd voor niet-landbouwgebruik'.

6.3.3. Juridische beperking

Op agrarisch gebied zijn verschillende soorten wetgeving van toepassing die voor druk zorgen. Zo bepaalt de wetgeving op de ruimtelijke ordening regels voor natuurverweving en beperkingen op landschappelijk waardevol agrarisch gebied (LWAG) of biologisch waardevol agrarisch gebied (BWAG). De natuurwetgeving zorgt voor de vrijwaring van speciale beschermingszones (SBZ's) en het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN). Verder vereist de milieuwetgeving dat er bufferzones worden aangelegd via een mestactieplan of -programma's (MAP) en worden er afstandsregels opgelegd door VLAREM. De landbouwwetgeving bevat regels voor bufferzones op basis van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), terwijl regelgeving over het onroerend erfgoed regels oplegt voor de bescherming van cultuurhistorische landschappen, landschapsparken enzovoort. De doorwerking van al die verschillende regelgevingen zorgt voor een gedifferentieerde behandeling binnen het agrarisch gebied, waardoor een agrarische activiteit aangepast of beperkt kan worden.

6.3.4. Financiële beperking

De prijzendruk op landbouwgrond neemt al jaren toe. De gemiddelde verkoopprijs van een hectare landbouwgrond in Vlaanderen bedroeg in 2024 68.934 euro, een stijging met 67 procent ten opzichte van 2014. De toenemende druk op grondprijzen heeft verschillende oorzaken, zoals het toestaan van zonevreemd gebruik en het gebrek aan handhaving, het ontbreken van een grondbeleid, de risicoloze investeringsoptie voor investeerders of de verticale integratie van retailers met grondaankopen tot gevolg.³⁸

6.3.5. Maatschappelijke belemmeringen

Wonen op het platteland en bij uitbreiding in agrarisch gebied schept idyllische verwachtingen. Geïnspireerd door de stedelijk omgeving, en dikwijls zonder kennis van landbouw, wordt een beeld en visie gevormd die niet overeenstemt met het werkelijke leven. Dat kan een spanningsveld veroorzaken met de eigenlijke bewoners of gebruikers van het agrarisch gebied, waardoor er zich ongewenste situaties voordoen.

Voor land- en tuinbouwbedrijven leidt dat ertoe dat de grondbeschikbaarheid daalt, grond aankopen een kapitaalintensieve ingreep is geworden en investeringen alsmoer moeilijker terugverdiend kunnen worden door het uitoefenen van een landbouwactiviteit. De ruimte voor landbouwactiviteiten wordt door verschillende oorzaken gelimiteerd, gefragmenteerd en gecontesteerd.³⁹

6.4. De overname versterkt die uitdagingen

Om te kunnen starten in de land- en tuinbouw moeten jongeren een bedrijf kunnen overnemen. Dat op zich brengt uitdagingen met zich mee, die dikwijls de hierboven opgesomde belemmeringen nog versterken.

6.4.1. Financieel

Een bedrijf kan pas worden overgenomen als de overnemer enerzijds een betaalbaar overnamebedrag moet betalen, en anderzijds een leefbaar inkomen op dat bedrijf kan genereren. Zowel het initiële overnamebedrag als de zoektocht naar een leefbaar inkomen leggen een grote druk op de financiële buffers van jonge boeren. Ze starten vaak zonder groot startbudget, lenen veel bij de bank en maken

³⁸ <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/landbouw/totale-landbouw/grondprijzen>

³⁹ Verhoeve, A. (2023). '(Her)gebruik van hoeves: Landbouwhoeves en -gronden zijn erg gegeerd voor niet-landbouwgebruik'.

vaker fouten door een gebrek aan ervaring. Hun financiële slagkracht is dus kleiner, net als hun buffercapaciteit om tegenslagen, beleidsmatige beslissingen of marktschokken op te vangen. Bovendien leidt de afroming van een kwart van de nutriëntenemissierechten bij het overnemen van, het instappen in of het uitbreiden van het aandeelhouderschap in een landbouwbedrijf tot aanzienlijke financiële verliezen, tenzij het gaat om overdrachten in rechte lijn, tussen echtgenoten of aan persoonsvennootschappen met rechtspersoonlijkheid.

6.4.2. Rechtszekerheid

Het overnameproces is een kantelpunt: land- en tuinbouwer word je niet voor even. Dat is immers niet mogelijk, gezien de inzet op lange termijn voor grond en dieren, maar ook door de lange afschrijftermijnen bij de bank. Zo denken land- en tuinbouwers vaak op een veel langere termijn dan het beleid. Het is echter net op dat kantelpunt van de overname dat jonge land- en tuinbouwers zich afvragen of ze voldoende rechtszekerheid hebben om het bedrijf effectief over te nemen. Bovendien dreigt ingewikkelde, voortdurend veranderende, aangevochten of marktversturende regelgeving, onder andere over mest en stikstof, de rechtszekerheid in het gedrang te brengen, op het gevaar af dat jonge land- en tuinbouwers afzien van overname.

6.4.3. Ruimtelijk

Jonge land- en tuinbouwers combineren minder bezit en gebruik van grond met een kleiner netwerk en een kleinere financiële capaciteit, waardoor ze vaak een minder aantrekkelijke partner zijn om grond aan te verkopen of te verpachten. en dat terwijl jonge boeren, omdat hun bedrijf nog in volle ontwikkeling is, vaak een hogere nood aan grond ervaren. Ook Europese cijfers tonen aan dat toegang tot grond voor jonge boeren het meest precair is. Dat speelt bij de overname een grote rol omdat grond, als grootste productiefactor, inherent deel uitmaakt van het te vormen bedrijfsmodel.

Het is net omdat die uitdagingen worden versterkt bij de overname, dat er zich grote risico's voordoen als op dat proces niet goed wordt ingegrepen. Het leidt er namelijk toe dat jonge boeren niet instappen, de voordelen van jonge land- en tuinbouwers niet tot uiting komen en de sector als geheel verloren gaat.

7. Afsluitende bevindingen van de omgevingsanalyse

Landbouw moet als een strategische sector worden beschouwd. Dat blijkt onder meer uit:

- het Vlaamse regeerakkoord 2024-2029: "Onze landbouw beschouwen we als een strategische sector die altijd haar plaats moet hebben in Vlaanderen";
- het federale regeerakkoord 2025-2029: "Landbouw als een strategische sector voor onze economie";
- de uitspraken van het Europees Parlement "dat de landbouwsector strategisch gezien van enorm belang is" en "dat de Europese voedselproductie als strategische sector moet worden beschouwd en in dit opzicht in stand moet worden gehouden en moet worden versterkt";
- de uitspraak van de Europese Commissie, die luidt als volgt: "Landbouw en voedsel – waaronder de visserij – zijn strategische sectoren voor de EU" en dus voor "onze strategische autonomie en voedselsoevereiniteit".

Het 'Plan van aanpak Vlaamse landbouwvisie voor de periode 2030-2050' beschrijft hoe het Vlaamse landbouw- en voedselsysteem er tegen 2050 moet uitzien. Daarvan wordt verwacht dat er aandacht wordt geschonken aan de uitdagingen voor de jonge landbouwers:

- "De Vlaamse Regering benadrukt in de Vlaamse Landbouwvisie 2030-2050 het belang van de verjonging van het landbouwberoep, onder andere door de

toegang tot het landbouwberoep voor zowel familiale overnemers als potentiële zij-instromers te faciliteren, onder andere door de verdere uitbouw van verschillende opleidingsvormen en toegangsvormen tot gronden uit te bouwen voor iedereen die een carrière in de land- en tuinbouw beoogt.”

- “In die zin evalueren we ook de bestaande opstartsteun zoals de steun die kadert binnen het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid.”

De Europese Commissie moet de generatievernieuwing in de landbouw uitdrukkelijk steunen met:

- verplichte nationale strategieën;
- 6 procent van de gereserveerde bedragen vanuit het sturingsmechanisme;
- bijkomende middelen van de lidstaten;
- een starters- of interventiepakket.

Land- en tuinbouwers in het algemeen, en de jonge boeren in het bijzonder, hebben nood aan een langetermijnvisie, een ontwikkelingsperspectief, beleidsinitiatieven en rechtszekerheid, en wel in een uitgebreid toepassingsgebied.

De landbouw biedt ook op economisch vlak tal van kansen. Zo is het als economisch ecosysteem en als lokale voedselproducent een motor van lokale tewerkstelling. Daarnaast zijn jonge boeren een motor van innovatie en vervullen ze ook een maatschappelijk rol als landschapsbeheerder en als landschapsbouwer.

Het beleid erkent het belang van jonge boeren, maar toch blijft het aantal jonge boeren dalen. Ze hebben te kampen met tal van financiële, juridische en ruimtelijke belemmeringen, vooral bij overnames maar ook op veel andere domeinen. Zo zorgt onder meer de afroaming van nutriëntenemissierechten ervoor dat jonge boeren het financieel vaak moeilijk hebben en soms onmogelijk een landbouwbedrijf volledig of gedeeltelijk kunnen overnemen.

8. Noodzaak aan vernieuwde regels

Op grond van de bovenstaande omgevingsanalyse blijkt het aangewezen om vernieuwde regels uit te werken voor het grondgebruik, het inkomen en de rechtszekerheid van land- en tuinbouwers, de beeldvorming over land- en tuinbouwers, en de beleidstoetsing, -visie en -planning.

8.1. De grond

Het Vlaams Pachtobservatorium moet de grondprijzen bewaken, maar ook de andere belemmeringen voor de toegang tot grond moeten worden onderzocht en er moeten voorstellen worden geformuleerd om ze weg te werken.

Daarnaast moeten er vernieuwde regels worden uitgewerkt om de belemmeringen voor de toegang tot grond weg te werken, door onder andere bij grondaankopen in landbouwgebied:

- de toegang tot financiering te vereenvoudigen;
- de deloyale concurrentie met overheidsmiddelen terug te dringen;
- de toegang tot voldoende landbouwgrond te verzekeren door voldoende agrarisch gebied als ruimtelijke bestemming te vrijwaren en het gebruik van agrarisch gebied af te stemmen op de bestemming;
- het agrarisch gebied te ontzien van gebruiksbepalingen, behalve als dat noodzakelijk is om te voldoen aan hogere verplichtingen;
- de zonevreemde functiewijzigingen te beperken tot sites zonder landbouwpotentieel of tot bedrijfszetels, zodat de omliggende gronden in landbouwgebruik kunnen blijven;
- de schenkings-, registratie- en erfenisrechten op landbouwgronden in te zetten als instrument om duurzame verpachting op lange termijn te stimuleren;

- het aanbod van toekomstbestendige bedrijfszetels op een toegankelijke manier tot potentiële starters te brengen, zoals is aangekondigd in het regeerakkoord, en zoals al tot resultaten heeft geleid in het project Landmobiliteit van Groene Kring;
- de regelgeving over zonevreemde functiewijzigingen in agrarisch gebied aan te passen zodat zonevreemde functiewijzigingen geen negatieve impact hebben op de zone-eigen landbouwactiviteit. Zowel het regelgevende kader, bijvoorbeeld over de aanpak van geurhinder, kan worden gewijzigd als de manier waarop wordt omgegaan met klachten van personen die zonevreemd wonen. De zonevreemde functiewijziging kan als een momentum worden aangegrepen om de toegang tot bijbehorende grond voor (jonge) landbouwers te vergemakkelijken. Ook de impact van de zonevreemde functiewijziging op het vlak van mobiliteit, water en infrastructuur wordt beperkt.

8.2. Inkomen en rechtszekerheid

De veranderingslasten van de verdere verduurzaming van bedrijfsvoering moeten worden verdeeld over de volledige agrovoedingsketen en de landbouwers moeten billijk worden vergoed voor de bijdrage die ze leveren aan de verduurzaming van de leefomgeving.

Risicobeheersing moet worden meegenomen als belangrijk element voor het nieuwe GLB. Daarbij kan de brede weersverzekering worden heroverwogen, eventueel in relatie tot het Vlaams Rampenfonds, om enerzijds de kosten te beheersen, zowel voor de landbouwer als voor de overheid, en anderzijds de dekking van risico's te waarborgen.

Aan jonge landbouwers moet een toekomstperspectief en een ontwikkelingsperspectief worden geboden in een diversiteit aan bedrijfsmodellen.

De regelgeving over nutriëntenemissierechten moet zo worden gewijzigd dat, in geval van een eerste installatie, familiale overnames, ook van vennootschapsvormen, geen afroming wordt toegepast.

De toegang tot financiering vanuit het Vlaams Investeringsfonds moet worden verbreed en de overbruggingsfinanciering moet worden gefaciliteerd.

8.3. Beeldvorming, aantrekkelijkheid en respect

De sector wordt aantrekkelijker als niet alleen de overheid, maar ook media die door de overheid worden gesubsidieerd, correcte gegevens gebruiken en een respectvol beeld verspreiden van de land- en tuinbouw in het algemeen, en van jonge boeren in het bijzonder. Daarnaast moet het respect voor jonge boeren worden bevorderd, zowel in de landbouwsector en de agrovoedingsketen als in de maatschappij en het beleid. Jonge boeren mogen niet worden afgeschilderd als vervuilers, maar moeten worden benaderd als landbouwers, landschapsbeheerders, plattelandsontwikkelaars, gemeenschapsvormers, voedselvoorzieners, ondernemers en medeburgers.

8.4. Beleidsstoetsing, -visie en -planning

Beleidsvoorstellen moeten specifiek worden getoetst zodat duidelijk wordt wat de gevolgen zijn voor jonge boeren op het vlak van landbouwinkomen en welbevinden, ondernemersvertrouwen en -vriendelijkheid, rechts- en bedrijfszekerheid, en in- en uitstroom. Jonge boeren en hun vertegenwoordigers moeten worden betrokken bij zowel het uitwerken als het toepassen van die 'jongeboerentoets'.

Daarnaast moeten jonge boeren en hun organisaties worden betrokken bij de voorbereiding en de opmaak van de Vlaamse landbouwvisie 2030-2050 en plannen voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), het Nationaal en Regionaal Partnerschap (NRP), de natuurherstel- en -beheerplannen, en de ruimtelijke beleids- en uitvoeringsplannen, alsook van de generatievernieuwingstrategie.

In de plannen, alsook in het beleid, moet worden gezorgd voor:

- een gelijkwaardige behandeling van zowel de ecologische als de economische en sociale dimensies van duurzaamheid;
- een legislatuuroverschrijdend perspectief dat als leidraad dient voor toekomstige beleidsbeslissingen;
- ruimte voor creativiteit, innovatie en experiment;
- administratieve vereenvoudiging, verlaging van de regeldruk en verbetering van de omgevingsvergunningverlening en de ruimtelijke planning alsook stabiliteit en coherentie van regelgeving en maatregelen.

Bart DOCHY
Stijn DE ROO
Mien VAN OLMEN
Kris POELAERT
Peter VAN ROMPUY
Robrecht BOTHUYNE
Gilles BULTINCK